

Gdańsk 20.09.2022 r.

Dr hab. Jarosław Nocoń prof. UG
Uniwersytet Gdański

Recenzja

Rozprawy doktorskiej Pana mgra Filipa Świtkowskiego zatytułowanej: *Funkcja kontrolna komisji parlamentarnych w zakresie bezpieczeństwa państwa prawa w XXI wieku na przykładzie modelu amerykańskiego*, napisanej na Wydziale Nauk o Polityce i Administracji pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Tomasza Kuczura.

Konceptualizacja problemu badawczego

Przedstawiona do oceny praca podejmuje ważną i w obecnych uwarunkowania politycznych, wysoce aktualną problematykę funkcji kontrolnych realizowanych przez komisje parlamentarne. Znaczenie tego zagadnienia jest niebagatelne co podkreśla fakt, iż historia działania takich instytucji w wielu państwach demokratycznych okazała się przełomowa dla zmian o charakterze rządowym a nawet ustrojowym. W wymiarze teoretycznym problematyka ta może być wartościową inspiracją dla poszerzenia naukowej percepcji i interpretacji sposobu funkcjonowania współczesnych struktur władzy politycznej. Komisje parlamentarne, zwłaszcza te, których powołanie powodowane było celami o charakterze śledczo - dochodzeniowym, od pewnego czasu są atrakcyjnym, choć zarazem niełatwym dla naukowego oglądu przedmiotem badań. Przedmiotem badań z natury działań tych instytucji w praktyce akademickiej największe zainteresowanie i badawcze zaangażowanie zdają się wykazywać przedstawiciele nauk prawnych oraz nauk o polityce i administracji. Konceptualizacja opiniowanej pracy uwidacznia udane łączenie tych dwóch perspektyw dyscyplinarnych, wzbogaconych dodatkowo aspektowym oglądem nauk o bezpieczeństwie.

W mojej opinii znacząco podnosi to wartość poznawczą dysertacji, nadając jej oryginalny i problemowy charakter, wychodzący poza deskryptywne cele badawcze.

Co równie ważne, treść dysertacji i sposób ujęcia problemu badawczego przekonują, że autor potrafi utrzymać dyscyplinę w zachowaniu politologicznej perspektywy oglądu podjętej problematyki. Tę sferę tematyczną można zaliczyć do jednej z najważniejszych subdyscyplin nauk o polityce jaką są systemy polityczne. Ponadto autor w swojej pracy konsekwentnie stosuje pojęcia państwa, systemu politycznego i instytucji ustrojowych w porządku demokratycznym, podkreślając dominację politologicznej narracji pracy. Przede wszystkim jednak, deklarowany we wstępie główny cel pracy jakim jest charakterystyka współczesnego obrazu kontroli parlamentarnej i roli jaką odgrywa w niej działalność takich instytucji jak komisje, uwydatnia politologiczny profil konceptualizacji problemu badawczego. Także sposób sformułowania pytań badawczych, wyznaczających węzłowe kierunki podjętych w dysertacji dociekań, wykazują ścisły związek z jedną z najważniejszych w naukach o polityce i administracji kwestii, jaką jest sprawność mechanizmów funkcjonowania demokratycznych instytucji państwa prawa i ich parlamentarnej kontroli. Podkreślają one takie kwestie jak: efektywność mechanizmów realizacji polityki bezpieczeństwa demokratycznego państwa prawa, rolę komisji parlamentarnych w systemie kontroli i procesach zwiększania transparentności i reprezentatywności działań politycznych, skuteczności komisji w wykrywaniu nieprawidłowości, oraz bardzo istotny problem na ile ujawniające się tendencje w praktykach funkcjonowania śledczych komisji parlamentarnych są zgodne z wartościami i zasadami funkcjonowania demokratycznego państwa prawa. Zwłaszcza to ostatnie pytanie wyznacza jedno z najważniejszych i zarazem aktualnych problemów, mających niebagatelne znaczenie i możliwość wykorzystania w praktyce funkcjonowania instytucji publicznych. Autor wyakcentował tę kwestię w formie czwartej hipotezy, określającej dysfunkcjonalność komisji w postaci nadmiernego upolitycznienia działań śledczych. Chciałbym podkreślić, że w mojej opinii umiejętność ta świadczy o wysokiej wrażliwości analitycznej doktoranta, pozwalającej dostrzec i wyodrębnić w złożonym obszarze badawczym bardzo subtelne, ale równocześnie kluczowe dla konkluzyjności pracy zadanie.

Nieco mniejszą konsekwencję dostrzec można w odniesieniu do węzłowego kryterium analizy podjętego problemu. W początkowych częściach przyjęte jest bezpieczeństwo instytucji demokratycznych i zaznaczonego w tytule pracy państwa prawa. Jednak w kolejnych rozdziałach, a także w rozdziale piątym, przedstawiającym empiryczne

egzemplifikacje tego kontekstu problemowego, funkcje komisji parlamentarnych wydają się rozciągnięte na perspektywę analityczną dotyczącą bezpieczeństwa państwa w jego szerokim znaczeniu, obejmującym także sferę finansowo-gospodarczą. Tymczasem zarówno w polskiej, jak i amerykańskiej praktyce politycznej, stosunkowo łatwo byłoby odnaleźć przykłady działania komisji parlamentarnych odnoszących się do sfery zagrożeń instytucji i aksjologii państwa prawnego.

Warto przy tej okazji podkreślić, że problematyka Komisji parlamentarnych, zwłaszcza w kontekście funkcji jakie realizują one w systemie utrwalania prawno-ustrojowych fundamentów bezpieczeństwa państwa prawnego, wydaje się szczególnym wyzwaniem dla naukowego, czyli zobiektywizowanego oglądu. Dotyczy ona bowiem sfery działania kontrolno-korygującego państwa, które często wymyka się formalno - prawnym regułom działania politycznego. Ta sfera działań łączy zazwyczaj sztywne zasady postępowania w ramach kompetencji nadzoru z podyktowanej politycznymi interesami koniecznością płynnej interpretacji działań i ich kryteriów oceny. W mojej opinii autor dysertacji zwycięsko wyszedł z tego wyzwania i w sposób udany wprowadził w pracy wartościowe poznawczo elementy, które nie tylko podnoszą stan obecnej wiedzy w tym zakresie, ale mogą także stanowić inspirację i merytoryczny przyczynek do dalszych badań.

Pewien niedosyt związany jest z brakiem szerszego przedstawienia metodologii, która powinna być integralnym elementem konceptualizacji badań. Jest to tym bardziej niezrozumiałe, że przyjęte w pracy podejście badawcze wprost nawiązuje i wykorzystuje pojęcia charakterystyczne dla ujęcia instytucjonalnego polityki. W perspektywie określonej definicji instytucji politycznych, można byłoby także z powodzeniem przyjąć instytucjonalnym model analizy systemowej, na którą składają się parlamentarne struktury państwa. Ważniejszy jednak jest tu fakt, iż autor faktycznie realizuje to podejście dość konsekwentnie, przede wszystkim odwołując się do treści określonych przepisów regulujących działalność instytucji państwowych a także w opisach konkretnych działań podejmowanych w praktyce politycznej.

Struktura pracy podporządkowana jest podejściu problemowemu, w którym początkowe części pracy zawierają preliminaria pojęciowo - terminologiczne oraz omówienie teoretycznych założeń i ustaleń określających podejście badawcze a w kolejnych charakterystyka poszczególnych aspektów związanych z przyjętymi celami

i weryfikacją hipotez oraz sformułowanych pytań. Taka kolejność jest klarowna, gradacyjnie uporządkowana i uzasadniona kolejnością wyvodu badawczego. Pewną dysproporcję w układzie strukturalnym dostrzec jednak można w odniesieniu do empirycznych odniesień poruszanej problematyki. O ile części teoretyczne są przedstawione względnie rozległe i szczegółowo, praktyka funkcjonowania przedmiotowych instytucji parlamentarnych, która ma ilustrować scharakteryzowane analitycznie zależności, ogranicza się w zasadzie tylko do rozdziału ostatniego. Nie koniecznie należy ujmować tego zabiegu w perspektywie błędu konceptualnego, ale raczej w wymiarze zachwiania proporcji analitycznej podjętej problematyki. Być może to oczekiwanie większego zakresu ilustracji empirycznych podjętej problematyki, zostało zbyt podsycone deklaracyjnie wyakcentowaną w tytule dysertacji obietnicą przykładu odnoszącego się do amerykańskiego modelu demokracji.

Ocena merytoryczna

W wielu pracach promocyjnych na sukces przedsięwzięcia badawczego największe znaczenie mają ustalenia teoretyczne i przyjęte w pracy preliminaria pojęciowe, które powinny pomóc zrozumieć, zarówno recenzentom jak i czytelnikom, intencje autora i określić kryteria oceny podjętych w pracy wysiłków. Jak już wspomniano, w opiniowanej dysertacji część teoretyczna stanowi znaczącą dominantę jej struktury i w największym stopniu obejmuje dwa pierwsze rozdziały. W pierwszej części autor dość szczegółowo przedstawił doktrynalne podstawy państwa prawa, z uwzględnieniem ewolucji tego pojęcia, specyfiki jego rozumienia w poszczególnych kulturach językowych i politycznych a także konsekwencje w postrzeganiu struktury instytucjonalnej i relacji między poszczególnymi jej elementami, które są skutkiem określonych interpretacji państwa prawa. Wykazał się przy tym ważną umiejętnością uchwycenia i wyakcentowania znaczenia różnic w semantycznych konotacjach języka angielskiego a praktykami językowymi innych krajów europejskich. Ponadto potrafił wyodrębnić i podkreślić znaczenie węzłowych uwarunkowań składających się na funkcjonalność instytucji państwa prawa. Chodzi tu przede wszystkim o stabilność i przewidywalność instytucjonalną państwa, które

niezależnie od dynamiki i natężenia konfliktów politycznych, potrafi utrzymać rywalizację w określonym prawnie i społecznie legitymizowanym systemie reguł.

Docenić także należy, zawarte w tej części pracy wysiłki autora, próbującego uchwycić kluczowe czynniki warunkujące historycznie i kulturowo relacje pomiędzy poszczególnymi komponentami struktury władzy państwowej. Chodzi tu zwłaszcza o instytucje ustrojowe, zasady ich podziału oraz wzajemnych relacji, składających się na system wzajemnej kontroli i nadzoru, ograniczających możliwości nadużyć i zawłaszczania środków wpływu a także instrumentów władzy państwowej. Warto podkreślić, że to właśnie te aspekty mają zasadnicze znaczenie dla podjętych w kolejnych rozdziałach zagadnień, określających regulacje prawne oraz praktyki działań w sferze kontroli instytucji i równowagi struktur władzy państwowej.

Podobnie w drugim rozdziale centrum refleksji stanowią dociekania nad zakresem semantycznym i konotacjami pojęcia bezpieczeństwa, które w dalszej części pracy ogniskują rozważania na poziomie rozwiązań instytucjonalnych. Choć można byłoby się zastanawiać, czy szerokie odniesienia etymologiczne wraz z pogłębionymi analizami semantycznymi są naprawdę niezbędne dla realizacji tytułowego zagadnienia badawczego, w mojej opinii te części pracy są bardzo istotne. Mając na względzie, że dysertacja jest pracą promocyjną, w największej mierze pozwalają one ocenić stopień ogólnej wiedzy teoretycznej kandydata, co jest ustawowym wymogiem określonym w art. 187, punkt 1 obecnie obowiązującej ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. Być może w wersji przygotowanej do publikacji, te teoretyczno – pojęciowe ustalenia, mogłyby być nieco zredukowane i skoncentrowane zasadniczo na interpretacji pojęciowej ściśle związanej z zagadnieniem kontroli parlamentarnej oraz bezpieczeństwa instytucji demokratycznych. Nie mniej w obecnej postaci, szerokie odniesienia teoretyczne, pozwalają także pozytywnie postrzegać perspektywy samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej, których podstawą jest umiejętność teoretycznej konceptualizacji przedmiotu badań.

Kolejna część pracy zawiera charakterystykę instytucjonalnych mechanizmów kontroli parlamentarnej oraz rekonstrukcję ich form komisyjnych działających w polskich i amerykańskich strukturach parlamentarnych. Ta część dysertacji

przekonuje, że doktorant posiada bardzo dobre rozeznanie w aktach prawnych regulujących sferę parlamentarnej kontroli i nadzoru państwowych organów wykonawczych a także aparatu administracji współtworzących system egzekutywy politycznej. Niezależnie od formalno – prawnego charakteru tej części pracy, tu także można dostrzec prymat politologicznej perspektywy oglądu przedmiotowego zagadnienia. Scharakteryzowano tu bowiem nie tylko przepisy regulujące procedury powoływania i działania kontroli parlamentarnej w praktyce politycznej Polski i USA, ale także realne konsekwencje w sferze stosunków politycznych i wpływu w środowiskach parlamentarnych. Przy czym praktyka instytucjonalizacji funkcji kontrolnej nie ogranicza się do deskryptywnej rekonstrukcji, ale przedstawiona jest problemowo z wyodrębnieniem praktycznych aspektów funkcjonowania takich struktur.

Uzupełnieniem tej części pracy jest zagadnienie podjęte w rozdziale czwartym, gdzie dokonano charakterystyki uprawnień dochodzeniowo-śledczych komisji parlamentarnych, z uwzględnieniem ich kontrolnej i nadzorczej funkcji. Autor przedstawia także ewolucję tych instytucji w retrospektywie, co pozwala uchwycić kulturowy kontekst różnic w obu systemach prawno -politycznych. Ten aspekt wydaje się szczególnie ważny i wyraziście uchwycony w narracji tekstu, co uwydatnia wrażliwość doktoranta na kwestie politycznego znaczenia zasad prawnych w kulturowo zróżnicowanej praktyce. Innymi słowy, autor wykazuje umiejętność analizy takich zasad jak niezależność czy jawność działania komisji, w interpretacji nadanej przez specyfikę kulturowych praktyk politycznych.

Wieńczący opracowanie rozdział piąty, odnosi się z kolei do praktyki działań podjętych przez konkretne komisji powołane przez parlamenty obu państw. Te swoistego rodzaju studium przypadku jest w mojej opinii udaną ilustracją wcześniej zarysowanej problematyki. Tu, podobnie jak w poprzednich częściach pracy, doktorant nie ogranicza się tylko do deskryptywnego sprawozdania, czy rekonstrukcji działań w oparciu o wykorzystane materiały i stenogramy z posiedzeń komisji. Charakterystyka działań podjętych przez poszczególne komisje została także wzbogacona o próbę szerszych odniesień do roli opozycji, wpływu na bieżące decyzje

polityczne, a także społeczną recepcję i postawy opinii publicznej wobec ich pracy. Warte podkreślenia, że zawarte w tej części rozprawy uwagi autora, uwidoczniają umiejętność pogłębionej, i rzeczowo uzasadnionej oceny działania przedmiotowych instytucji. Jest to między innymi wynikiem trafnych porównań komisji działających w różnych porządkach prawnych i odmiennych kulturach politycznych jakimi są system polityczny RP i USA.

Z kolei zawarte w zakończeniu wnioski i konkluzje pozwalają pozytywnie zweryfikować dyscyplinę analityczną doktoranta. Zawarte tu refleksje nie tylko rzeczowo podsumowują podjęte w treści dysertacji wywody, ale odnoszą się do postawionych we wstępie założeń i hipotez. Skomponowane w ten sposób podsumowanie, uzupełnia i dookreśla pozostałe części pracy, podkreślając zarazem zwartość i koherentność przedstawionych w dysertacji refleksji. Docenić także należy inklinacje oraz odwagę autora do stawiania problematycznych kwestii i formułowania śmiałych tez określających wyniki studiów nad tym tematem. W mojej opinii są one przedmiotowo uzasadnione i nawet w wymiarze spekulatywnym, racjonalnie przekonywujące, co podnosi wartość podjętych wysiłków badawczych i poznawcze znaczenie uzyskanych wyników.

Pozostałe uwagi

Integralnym i ważnym komponentem oceny pracy promocyjnych jest charakterystyka warsztatu pisarskiego badacza. W tym kontekście należy dostrzec, że praca napisana jest klarownym i zarazem precyzyjnym językiem. Autor, niezależnie od popełnionych pewnych usterek redakcyjnych, ukazuje umiejętność operowania fachowym słownictwem prawniczym i łączy je adekwatnie z politologiczną narracją. Ponadto rozprawa i prezentowane w niej wywody oparte są na dobrym rozeznaniu dokumentów i przepisów prawnych oraz orzecznictwa sądowego. Także wykorzystana w pracy literatura naukowa została wyselekcjonowana kompetentnie, uwzględniając autorytatywne dla podjętej tematyki opracowania teoretyczne i materiały empiryczne, zarówno z rynku krajowego jak i literatury anglojęzycznej.

Konkluzja

Reasumując powyższe uwagi i spostrzeżenia stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska, autorstwa pana mgra Filipa Świtkowskiego, zatytułowana: *Funkcja kontrolna komisji parlamentarnych w zakresie bezpieczeństwa państwa prawa w XXI wieku na przykładzie modelu amerykańskiego*, zawiera oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną autorki w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. Tym samym dysertacja ta spełnia wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Na tej podstawie z pełnym przekonaniem opowiadam się za nadaniem panu Filipowi Świtalskiemu stopnia doktora w dyscyplinie nauk o polityce i administracji.

Jarosław Nocoń